

FRANCISCUS CAUWE ALS ANTI-JANSENISTISCHE AUTEUR 1674 - 1675

In het leven en het werk van de minderbroeder Franciscus Cauwe (1631-1679), auteur van de bekende en meermaals herdrukte PELGRIMAGIE VAN HET KINDEKEN JEZUS, ligt een overwacht intermezzo¹.

In 1674 — het jaar zelf van zijn tweede Pelgrimagie-boek — wordt hij betrokken in de Jansenistenstrijd. Van de Leuvense professor Gommarus Huygens was alsdan een Traktaat over de Biecht verschenen dat niet zonder repliek kon blijven. Hierdoor zou Cauwe weggehaald worden van de mystieke theologie naar de moraal.

* De afkortingen van de voetnoten slaan op de volgende publicaties

- Ceyskens Lucianus O.F.M., Van de veroordeling der 65 lakse proposities in 1679 naar de veroordeling van de 31 rigoristische proposities in 1690, in : *Miscellanea moralia in honorem ex. D. Arthur Janssen*, Leuven, 1948, 77-109.
- Id. — De Leuvense deputatie te Rome (1677-1679), in : *Jansenistica I, Studiën in verband met de geschiedenis van het Jansenisme*, Mechelen, 1950, blz. 167-253.
- Id. — Een geheim genootschap ter bestrijding van het Jansenisme in België, in : *Jansenistica I*, Mechelen 1950, blz. 343-397.
- Id. — Huygens Gommarus in de verwickelingen van de strijd tussen Kerk en Staat (1678-1687), in : *Jansenistica II, Studiën in verband met de Geschiedenis van het Jansenisme*, Mechelen, 1953, blz. 193-230.
- L'introduction du formulaire anti-janséniste en Belgique. Premier essai (1692-1694), in : *Jansenistica IV, Etudes relatives à l'histoire du Jansenisme*, Mechelen 1962.

1. Over de werken van Franciscus Cauwe over mystiek, zie onze bijdrage in *Biekorf-Westvlaams Archief*, LXXVII (1977), p. 23-33.

In de volgende mededeling worden de omstandigheden van die literaire afwijking en van de daaropvolgende Romereis toegelicht.

Gommaar Huygens, (geboren te Lier 26.2.1631) werd eind '68 te Leuven Dr. in de Theologie, daarna professor aan het Pauscollege, een rijzende ster aan de Universiteit, buitengewoon werkzaam, scherp van geest; hij was een vriend van Ant. Arnauld, Quesnel, en van de Leuvense gelijkgezinden: Vianen, De Swaen, Pasmans, Hennebel en Van Espen².

Hij had nog maar één werkje gepubliceerd, 1673, «Inleiding tot de waarachtige liefde Gods». «Résumé ou à peu près des théories jansénistes», zegt Dictionnaire de Theologie Catholique, VII, 752. Wetend dat de Bisschoppen van de Mechelse Provincie reeds jaren bekommerd waren om de zeden, nam hij het op zich om drie hoofdstukken van Carolus Borromaeus te behandelen in zijn lessen. Hij gaf zijn scriptum uit onder de titel: *Methodus remittendi et retinendi peccata* (Leuven, Hieronymus Nempaeus, in -12°, 24-244 blz.).

In de voorrede kondigt de auteur vier traktaten aan, waarvan het eerste, aan de hand van het 15e hoofdstuk van Borromaeus zal handelen over de biechtpraxis ten opzichte van de recidivisten, het tweede, over de gewone gelegenheid tot zonde (*occasio per se*), het derde over de accidentele gelegenheid tot zonde (*occasio per accidens*). Het vierde dat slechts weifelend wordt aangekondigd zou annexe kwesties behandelen. Evenwel bevatte het boekje aanvankelijk slechts de twee eerste traktaten.

Huygens is er zich bewust van dat de zielzorg een

2. *D(ictionnaire de) T(héologie) C(atholique) D.T.C.*, VII, 1, 1922, 350-355.

zaak is van veel takt. Zo schreef hij : «Misschien zullen sommigen geen genoegen vinden in deze Methode, omdat zij mogelijks menen er de strengheid van de oude Canones Poenitentiales in terug te vinden. Een aandachtige lezing zal deze vrees weg nemen. Waar men leest dat enige werken van boetvaardigheid geëist worden vóór de absolutie, zij opgemerkt, dat zij slechts geëist worden om de bekering voor te bereiden, en om haar aanwezigheid te kunnen vaststellen»³.

Deze passages en andere uit de inleiding geven voldoende te kennen, dat Huygens niet verwachtte dat zijn *Methode* onomstreden zou blijven. Inderdaad kende zij weldra voor- en tegenstanders.

Zelfs Antoine Arnauld, hoewel hij Leuven een warme sympathie toedroeg, vond dat Huygens de zekerheid, die de biechtvader bezitten moet vooraleer de absolutie te kunnen geven, te hoog opdreef⁴.

Openlijke hardnekkige tegenstand was zéker te vrezan van de zijde der religieuzen, die voor het merendeel meer lakse opvattingen waren toegedaan.

Aanstands brak de polemiek los. Franciscus Cauwe was, naar het getuigenis van Huygens zelf, de eerste om de *Methode* aan te vallen. Onder deknaam van Carolus Reymakers schreef hij een *Responsio brevis ad librum cui titulus : Methodus remittendi peccata...* (Brussel, Van de Velde, 1674).

Het is wel merkwaardig dat het boek van deze Bruggeling bijna tegelijk verscheen te Brussel, Mainz

3. L. Ceysens, *Jansenistica II*, Mechelen, 1953, 198.

4. L. Ceysens, *Jansenistica II*, 199.

en Leuven en onder schuilnaam⁵. Men mag terecht denken dat een hele groep deze responsio dekt, nl. zijn eigen confraters uit de Orde.

Cauwe tracht aan te tonen dat Huygens de geest en zelfs in veel gevallen ook de letter van Borromaeus niet weergaf. Huygens antwoordde met een *Apologia Gummari H. Lyrani pro methodo remittendi et retinendi peccata adversus responsionem brevem auctore (ut se vocat) Francesco Carolo Reymakers* (Leuven, 1674, 117 blz.).

Cauwe riposteerde met : *Refutatio apologiae eiusdem Gummari Huyghens Lyrani S.T.D. in Academia Lovaniensi pro sua methodo remittendi et retinendi peccata...* Mainz, 1675, 85 blz.

En nog in hetzelfde jaar 1675 *Continuatio responsionis brevis ad praefationem apologeticam Tractatus tertii, qui accessit methodo remittendi et retinendi peccata* - 155 blz.

De Jezuïet Aegidius Estric sprong Cauwe bij onder de schuilnaam van Fr. Simonis en P. Antonius de Bourgogne. De Witheer, Macarius Havermans, en de beggard, Aegidius Gabriëlis, traden op voor Huygens⁶.

Mgr. Agretti, internuntius a.i. te Brussel, schreef op 2 februari 1675 naar Rome : «De boeken van Huygens verwekken veel opspraak ; velen zijn er voor. De regulieren en enigen die bij hen aansluiten houden niet op er tegen in te gaan. Iedere dag verschijnen brochures van weerszijden. Voor enige we-

5. V. Forget, Huygens G., in *D.T.C.* VII. 1. - 1922. - 352. - Een exemplaar van de *continuatio responsionis brevis*, de *refutatio apologiae*, en de *continuatio responsionis brevis ad praefationem apologiae*, beide Mainz 1675, bevinden zich in Archief O.F.M. Sint-Truiden.

6. L. Ceyssens, *Jansenistica II*, blz. 200.

ken heb ik de boeken van Huygens opgestuurd naar het H. Officie, maar ik heb nog geen antwoord ontvangen... Intussen tracht ik beide partijen tot bezadiging te brengen...»⁷.

Vanaf 1675⁸ rijpte nu bij de leiding van de Faculteit voor Theologie het idee om een Deputatie te sturen naar Rome, en daar licht te krijgen.

In een uitgebreid artikel toont Ceyskens aan hoe er over en weer werd geschreven tussen allerhande raadgevers, internuntiatuur, Spanje, Rome en zelfs Frankrijk, waar Lodewijk XIV vreesde dat het Leuvense vuur de jansenistische haard in Frankrijk weer zou doen oplaaien⁹.

Op 7 april 1677 stonden de Leuvenaars eindelijk gereed : Lupus, Vianen, Steyaert, met drie begeleiders. «Ut obstruatur os loquentium iniqua», zoals Steyaert twee dagen vóór de afreis schreef in een manifest. Wat zouden de anti-jansenisten doen ? Anti waren vooral de religieuzen. Vooraan de Jezuïeten : Aegidius Estrix, Ledent, de Hornes, Ign. Diertins, Joh. Pollentier. Openlijk streden de Minderbroeders mee : de vooraanstaanden van de Provincia S. Joseph Graafschap Vlaanderen : Bonifacius Maes, Alfons Coen, Samuel de Deurwaerder, Robertus Proventier, Gaudentius Van de Kerckhove, Felicianus van Remoortere, en Laurentius van der Leep¹⁰.

Stilaan, in die dagen, namen ze de gewoonte aan elke week te Leuven te vergaderen. Ze vormden een

7. Ibidem, blz. 200-201.

8. L. Ceyskens, *Jansenistica I*, Mechelen, 1950, blz. 177.

9. Ibidem. blz. 192-193.

10. J. Paulissen, *Het leven en de werken van Fulgentius Bottens, O.F.M.*, Nijmegen.

«geheim genootschap» tot bestrijding van het Jansenisme. Cauwe's naam vinden we niet bij hen ; hij bleek niet een vooraanstaand moraaltheoloog te zijn ; één jaar had hij wijsbegeerte gedoceerd ; het kwalifikatief «theologus» bij de schuilnaam Reymakers kon niet méér betekenen dan met vrucht hebbende voltooid de theologische studies voor het priesterschap ; wel bleek Cauwe de mystieke theologie te beheersen en hij had bijval met zijn Pelgrimie.

Binnen het genootschap haastte Estrix zich de arglistigheid van de Levenaars publiek bekend te maken door zijn *De Fraudibus haereticorum* en hun doctrine aan te klagen in zijn *Specimina doctrinae*¹¹.

Prof. Nicolaas Du Bois van Leuven werd bij de arm genomen ; hij was Dr. in de Rechten van Leuven, Dr. Theologie van Dowaaï, professor H. Schrift te Leuven, overtuigd anti-jansenist.

Hij schreef een lange brief naar Kardinaal Nithard te Rome, om de bedrieglijkheid van de deputatie te ontmaskeren en vraagt, dat ze ginds aan de afgevaardigden een anti-jansenistische *professio fidei* zouden voorleggen¹².

Te Rome echter stelde de Paus een dubbele commissie aan : een van Kardinalen, en een van theologen ; deze laatsten onderzochten elke week de moraal-proposities van Leuven, en Innocentius XI volgde met aandacht de werkzaamheden¹³.

In augustus 1677 was het onderzoek reeds ver gevorderd en de 48 proposities schenen door de beugel te kunnen¹⁴.

11. *Jansenistica I* - blz. 201.

12. *Ibidem*, blz. 202-204.

13. *Ibidem*, blz. 197.

14. *Ibidem*, blz. 205-206.

Begin 1678 bleek de zaak in het voordeel van Leuven beslecht te zijn.

Leuven kon, vrijuit, haar doctrine doceren.

Nu waagde de deputatie een stap verder ; ze diende een tweede lijst in van proposities die afkomstig waren van anti-jansenisten.

Vanuit het geheim genootschap werd hierover veel geschreven naar bepaalde Kardinalen in Rome ; maar was dat voldoende om de veroordeling van de tweede lijst (65 lakse proposities) te verhinderen ?

De religieuzen zagen de dringende noodzaak in een procurator (gevolmachtigd om de tegenaanval te voeren) aan te stellen ; de vraag of het opportuun was dat een Jezuïet werd genoemd, of het iemand moest zijn die reeds te Rome vertoefde, of van hieruit gestuurd, werd niet gemakkelijk opgelost ; in de herfst van 1678 hoorden de religieuzen dat de censuur op de 65 lakse proposities klaarlag ; er viel niet te talmen ; het duurde toch tot februari 1679 voor Franciscus Porter, een Ierse Minderbroeder, door Prof. Nic. Du Bois, twee Minderbroeders, twee Carmelieten en twee Jezuïeten als procurator officieel werd aangesteld.

Porter woonde te Rome. Hij kon niet veel meer uitrichten : op 2 maart 1679 werd het Decreet met de veroordeling van de 65 lakse proposities uitgevaardigd.

De religieuzen beseften nu dat ze beter van uit België een echte Tegen-Deputatie zouden sturen, om met Porter saam te werken ; ze benoemden een Minderbroeder, een Carmeliet en een Jezuïet. Maar van de zending kwam weer niets in huis, totdat ze besloten Patrick Duffy naar Madrid te zenden, zodat deze onder de sterke bescherming van de Koning van

Spanje te Rome een flinke aanval zou kunnen voeren¹⁵.

De Deputatie had evenwel een derde wens naar Rome meegebracht, nl. een verklaring loskrijgen over dogmatische proposities of leer.

De deputatie zag echter zelf in, hoe moeilijk het zou zijn een uitspraak te verkrijgen in dogmatische kwesties, die het Concilie van Trente en later de «Congregatie de auxiliis» niet had willen uitmaken. Daarom vroegen ze alleen de Leuvense censuren te willen goedkeuren¹⁶.

Die censuren waren : Censura Lovaniensis 1587, Censura Duacensis 1588, en justificatio censurae Lovaniensis 1588, en bevatten de hoofdpunten van de Leuvense dogmatiek, aanleiding tot gedurige klachten over aanklevend Jansenisme¹⁷.

Indien ze konden bekomen dat Rome zeide dat er geen stellingen in voorkwamen, strijdig met het geloof, zou hun laatste verlangen volkomen voldaan zijn.

Tijdens een ontvangst van de députés bij de Paus, schetste Steyaert de toestand in Nederland niet zo slecht :

«Uit vrees voor het Jansenisme, worden er velen gedreven naar het tegenovergestelde, het molinisme. Terwijl zij, die geen molinist willen zijn, ertoe gebracht worden te menen dat ze de dwalingen van Jansenius moeten houden»¹⁸.

Paus Innocentius XI, gaf de censuren aan het H. Officie, hetwelk vier theologen met het onderzoek gelastte.

15. *Miscellanea*, blz. 80-89.

16. L. Ceyssens, *Jansenistica I*, blz. 219.

17. *Ibidem*, blz. 220.

18. *Ibidem*, blz. 220-221.

Steyaert wou naar huis. Bij een afscheidsbezoek aan de Paus sprak deze de députés toe «lang en krachtig, om de vrede tussen de seculieren en de regulieren te bewaren»¹⁹.

Steyaert vertrok 16 april 1679.

De weken verliepen en Lupus schreef een brief op 10 juni met als eindresultaat : de consultoren oordelen dat de werkjes gezond zijn van leer, geen veroordeling verdienen en bijgevolg gerust mogen gedoceed worden. Nochtans wil men geen document geven²⁰.

Rome wilde vermijden, dat een voorlopig en negatief oordeel later zou doorgaan als positief en definitief²¹.

Op St. Laurentius 1679 hadden de députés een laatste audiëntie bij de Paus. Nogmaals drukte Innocentius hen op het hart : eensgezindheid tussen seculieren en regulieren ; het vermijden van tweedracht en schandalen.

Ze vertrokken omstreeks einde augustus en kwamen midden oktober te Leuven aan²².

Hoe moeten we nu in dit alles de reis van Cauwe naar Rome situeren ?

De ogen van de Provincie konden zich moeilijk op hem richten noch om als procurator op te treden, noch om lid te worden van de antideputatie ; hij was nooit lector geweest in de Moraaltheologie, en kon op dit terrein de vergelijking niet doorstaan met veel leden der congregatio secreta.

19. Ibidem, blz. 223.

20. Ibidem, blz. 225.

21. Ibidem, blz. 226.

22. Ibidem, blz. 227.

Hoe komt het dat hij toch naar de eeuwige Stad werd gestuurd? Er is een brief van P. Pollentier S.J., eind mei 1679 die ons het antwoord geeft:

«Met alle kracht onderhandelden wij en zullen wij onderhandelen met de religieuze oversten opdat zij enkele kloosterlingen naar Rome sturen, om daar als getuigen op te treden, en de listen der Leuvense afgevaardigden bloot te leggen»²³.

Eind Mei 1679. — Op 7 mei 1677 werd Bonifatius Maes (die in 1667 Cauwe's Pelgrimagie verdedigde) tot Provinciaal gekozen. Hij kreeg de vraag om iemand te sturen in de hoedanigheid van «getuige». De Provinciaal meende niemand beter te kunnen sturen dan Cauwe, die heel wat afwist van de controversen door zijn strijd tegen Huygens. Hij mocht voor de O.F.M. naar Rome (tweede helft 1678), toen de religieuzen hoorden dat de veroordeling van de «lakse» proposities gereed lag.

Helaas, hij overleed op de Ara Coeli 30 augustus 1679 — acht en veertig jaar oud. Briefwisseling schijnt niet bewaard te zijn²⁴.

Besluit. — In de polemieek van de Minderbroeders met Huygens is Cauwe vrij actief opgetreden. In verband met de Leuvense Deputatie werd hij als «getuige» van zijn medebroeders gestuurd, maar sporen van zijn kortstondige activiteit te Rome werden nog niet gevonden.

A. DEBOUTTE C.ss.R.

23. *Miscellanea*, 89.

24. Het enige dat m.i. nog kan onderzocht worden is het Archief van de Ara Coeli in het Staatsarchief te Rome, nl. de briefwisseling van Pater De Deurwaarder, die toen procurator was.